

Suomen nuorisokeskusten kiusaamisen vastainen ohjeistus

Tehokkainta kiusaamisen vastaista toimintaa on sen ennaltaehkäiseminen. Kiusaamisen vastaisen työn tavoitteena on lasten ja nuorten kaverisuhteiden ja ryhmässä toimimisen taitojen tukeminen. Ollaan siis nuorisokeskusten pedagogisen työtteen ytimessä. Tämän ohjeen tarkoitus on vahvistaa kaikkien keskusten yhteistä linjaa kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä ja kiusaamistilanteisiin puuttumisessa, mikäli niitä leirikouluissa tai leireillä havaitaan. Yhtenäisen ohjeistuksen etu on, että nuorisokeskusten henkilöstö voi tukeutua siihen, ja linja pysyy, vaikka henkilöstö vaihtuisi.

Mitä kiusaaminen on?

- Kiusaaminen on tekoja, joilla pyritään vahingoittamaan tai loukkaamaan toista. Esimerkiksi tönimistä, lyömistä, haukkumista, yksin jättämistä tai ilkeitä puheita ja katseita toisen selän takana.
- Kiusaaminen on ryhmäilmiö. Se merkitsee usein myös uhrin eristämistä luokan, ryhmän tai virtuaaliryhmän sosiaalisesta kanssakäymisestä. Kiusaamistilanne ei ole koskaan tasa-arvoisten ja yhtä voimakkaiden nahistelua, vaan kiusattu on alakynnessä ja puolustuskyvytön suhteessa kiusaajaan. Jokaisella silminnäkijällä on ratkaiseva rooli siinä, pääseekö kiusaaminen jatkumaan vai ei.
- Kiusaamista tapahtuu kaikenikäisten joukossa.
- Yksi kiusaamisen huolestuttavista ilmiöistä on **ns. syrjivä kiusaaminen**. Koulukiusatuksi joutuminen on merkittävästi yleisempää johonkin erityisryhmään kuuluvan lapsen tai nuoren kohdalla. Maahanmuuttajataustaiset lapset tulevat useammin kiusatuiksi kuin muut lapset. Eri koulutusasteilla muita useammin kiusatuksi tulevat edellä mainittujen lasten lisäksi seksuaaliseen vähemmistöön kuuluvat, kodin ulkopuolelle sijoitetut, sekä lapset, joilla on oppimisvaikeuksia tai jotka tarvitsevat erityistä tukea.

Miten kiusaamista ehkäistään?

Aikuiset voivat vaikuttaa lasten ja nuorten keskinäisiin suhteisiin. Taitavat ryhmänohjaajat rakentavat ryhmään hyväksyvän ilmapiirin, jolloin jokainen voi olla oma itsensä ja tuntea kuuluvansa ryhmään. Lasten ja nuorten oma osallistuminen ja vastuun jakaminen lisää hyvinvointia ja ryhmässä viihtymistä. Lapsia ja nuoria kannattaa rohkaista ideoimaan, toteuttamaan ja arvioimaan itse toimintaa. Myös tunne ja vuorovaikutustaitojen opettelu ennaltaehkäisee kiusaamista. Turvallisessa ryhmässä jokainen kokee kuuluvansa joukkoon sekä uskaltaa osallistua ryhmän työskentelyyn. Luottamuksen ilmapiiriin kuuluu se, että lapset ja nuoret pystyvät kertomaan aikuiselle vaikeaksi kokemistaan asioista kuten kiusaamisesta.

Suuri osa kiusaamisesta jää aikuisilta piiloon. Ongelmakeskeisen, kiusaamisen vähentämiseen pyrkivän lähestymistavan sijaan on perusteltua lähestyä kiusaamisen ehkäisyä keskittymällä

ensisijaisesti myönteisiin tavoitteisiin ja toimintatapoihin. Keskittymällä hyvinvoinnin tukemiseen voidaan ehkäistä myös muita kiusaamiseen limittyviä ilmiöitä kuten syrjintää, häirintää ja vihapuhetta.

Kiusaamisen mahdollistaa ilmapiiri, jossa sallitaan muiden loukkaaminen tai toista halventava puhetapa. Siksi kiusaamista ehkäistään tukemalla koko ryhmän tai yhteisön hyvää ilmapiiriä. Kaikki yhteisön jäsenet voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, minkälainen vuorovaikutuskulttuuri leirille tai leirikouluun muodostuu, millainen käytös on sopivaa ja miten muita kohdellaan.

On tärkeää kertoa jo nuorisokeskuksen alkufossa lapsille ja aikuisille siitä, mitä kiusaaminen on, ja että siihen on meillä nollatoleranssi. On myös tärkeä ottaa lasten ja nuorten kanssa puheeksi kiusaamisen seuraukset. Sen, miten ryhmästä poissuljetun elämästä katoaa ilo ja miten kiusaaminen on väkivaltaa, joka jättää pysyviä jälkiä kiusatuksi tulleen ja kiusaajan elämään.

Jo ennen kuin leiri tai leirikoulu saapuu nuorisokeskukseen, on hyvä keskustella ryhmän opettajan tai ohjaajan kanssa mahdollisesta aiemmasta kiusaamisesta tai muista ongelmista ryhmässä. Näin on helpompi huomioda näitä asioita, kun rakennetaan ja ohjataan ryhmälle aktiviteetteja.

Ohjaajien ja koko nuorisokeskusten henkilökunnan tulee seurata mitä lasten ja nuorten välillä tapahtuu ohjelmien aikana, mutta myös vapaa-aikana. Jätetäänkö joku oppilas jatkuvasti valitsematta ryhmiin? Nauretaanko jonkun tekemisille toistuvasti? Viettäkö joku oppilas vapaa-aikansa aina tai lähes aina yksin?

Kiusaamisen vastaisista toimintatavoista tiedottaminen ja ripeä puuttuminen kiusaamistilanteisiin ehkäisevät myös myöhempiä ongelmia. Ne lisäävät oppilaiden luottamusta aikuisten kykyyn ratkaista tilanteet ja antavat selkeän viestin siitä, että kiusaamista ei koulussa hyväksytä.

Kiusaamiseen puuttuminen ja tilanteen seuraaminen nuorisokeskuksessa

Nuorisokeskukseen tullaan yleensä joko oman opettajan tai ohjaajan kanssa. Vastuun koko ryhmästä kantaa opettaja ja nuorisokeskuksen henkilökunnan rooli on toimia kasvatuskumppanina. Mikäli ryhmässä ilmenee leirin tai leirikoulun aikana kiusaamista, tulee ohjaajien selvästi ilmaista, ettei hyväksy naureskelua, nimittelyä tai muuta ikävää käytöstä ja olla mahdollisimman pian yhteydessä ryhmän opettajaan tai ohjaajaan. On parempi avata keskustelu liian herkästi kuin antaa tilanteen mennä ohi. Yksittäisten tilanteiden selvittely on helpompaa kuin pitkään jatkuneen uhkailun, painostamisen, väheksyvän kohtelun, ulkopuolelle jättämisen tai väkivallan.

Kiusaamistilanteet ovat usein monimutkaisia selvitettäviä. Eri osapuolilla voi olla hyvin erilaisia näkemyksiä siitä, mitä on tapahtunut. Lapset saattavat syytellä toisiaan ja aikuiset pohtia, kenen vastuulla tilanteen selvittäminen on. Pääsääntö on, että tilanteeseen puuttuu se aikuinen, joka tilanteen huomaa. Seuraavaksi hän varmistaa, keitä muita aikuisia tarvitaan mukaan asian selvittämiseen. Tilanteen salliessa annetaan osallisille mahdollisuus esittää

ratkaisumalleja. Tilanteesta on yleensä asiallista tiedottaa asianosaisten huoltajille ja tarvittaessa kutsutaan kiusatun ja kiusaajan huoltaja tapaamiseen. Kouluilla on oltava suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Kiusaamiseen liittyvissä keskustelutilanteissa tulee huomioida, että lapsilla on mahdollisuus kertoa näkemyksiään omin sanoin. Erityisesti kiusaamista kokeneen lapsen pitää voida turvallisesti kertoa asiasta – myös niin, että häntä kiusanneet lapset eivät ole paikalla. Kiusanneiden ja kiusatuksi tulleiden kohtaaminen aikuisten läsnä ollessa on tärkeää ja siinä keskustelussa aikuisilta tarvitaan herkkyyttä. Pikaratkaisuja ei ole. Yleensä pitkittyneissä kiusaamistilanteissa ei riitä, että pidetään yksi palaveri, jossa pyydetään anteeksi, kätellään ja palataan arkeen. Tärkeää on myös seurata tilanteen etenemistä, jotta lapsi varmasti saa apua ja löytää paikkansa ryhmässä.

Asioita, joita kannattaa huomioida, kun aloittaa kiusaamistilanteen selvittelyn

Varaudu siihen, että kiusaamistilanteen selvittely vie aikaa.

1. **Ota tilanne vakavasti.** Keskity kuuntelemaan eri osapuolten versiot tapahtuneesta. Osoita heille, että olet nyt mukana selvittämässä tilannetta.
2. **Pyri ymmärtämään, mitä tilanteessa tapahtui.** Kuka sanoi tai teki kenelle mitä? Miten toinen vastasi? Mitä muut tekivät? Mitä henkilöiden välillä on tapahtunut aikaisemmin? Millaisia väärinymmärryksiä tilanteeseen liittyi?
3. **Kuuntele ja ymmärrä kiusatun kokemus.** Mieti, miltä hänestä saattaa tuntua? Kysy ja kuuntele, älä oletta. Pyydä häntä kertomaan omin sanoin, mitä tapahtui? Mikä häntä pelotti tilanteessa? Koeta saada käsitys siitä, kuinka ahdistavana hän kokee tilanteen, ja mitä voimavaroja tai ratkaisuaajatuksia hänellä on. Näin hahmotat, millainen apu voisi auttaa eteenpäin tästä tilanteesta ja tunnetilasta.
4. **Pysy kiusatun lähellä.** Osoita kiusatuksi tulleelle, että olet hänen tukenaan ja aiot auttaa kiusaamisen lopettamisessa ja tilanteen selvittämisessä. Kerro, mihin asioihin voit vaikuttaa ja mihin et sekä mistä voitte yhdessä saada apua. Kerro, että hänellä on oikeus kertoa heti aikuiselle, jos kokee, että kiusaaminen jatkuu.
5. **Älä syyllistä kiusattua.** Varo, ettet huomaamattasi anna ymmärtää, että kiusattu olisi ollut väärässä paikassa, pukeutunut väärin tai hänen fyysisissä ominaisuuksissaan, syntyperässään tai muussa olisi selitys kiusaamiselle. Ulkoiset tekijät tai edes toisen ärsyttävät tavat eivät oikeuta kohtelemaan toista tahallisesti loukkaavasti.
6. **Keskustele kiusaajien kanssa.** Mihin he pyrkivät kiusaamisella? Joskus lapset kiusaavat ajattelemattomuuttaan, mutta usein kyse on tahallisesta vallankäytöstä puolustuskyvyttömämpää kohtaan. Muistuta, ettei heillä ole oikeutta kohdella loukkaavasti muita lapsia. Kysy, miten heidän mielestään voit auttaa heitä siinä, että he saisivat lopetettua kiusaamisen. Mitä he itse mielestään voivat tehdä eri tavalla, että eivät tulisi kiusanneeksi
7. **Läsnä olleet ja läheiset aikuiset mukaan selvittämään.** Mitä ajatuksia muilla aikuisilla on tilanteesta? Ovatko he huomanneet loukkaavaa kohtelua lasten välillä? Tietävätkö lasten vanhemmat tilanteesta?

Pohdittavaksi omakohtaisesti:

1. **Tilanteen seuranta.** Kiusaaminen ja vallankäyttö voi jatkua aikuisten huomaamatta, tai muuttaa muotoaan. Miten valvonta toimii, esimerkiksi miten aikuisen läsnäoloa lisätään ja miten he seuraavat yhdessä tilanteen etenemistä?
2. **Tue, tsemppaa ja osoita lämpöä kiusatulle.** Kiusaaminen voi aiheuttaa huonommuuden tunnetta. Kun arki taas lähtee käyntiin kiusaamisen selvittämisen jälkeen, osoita kiusatulle pienillä teoilla, että hän on mukava ja kiinnostava ihminen. Moikkaile hänelle, katso häntä silmiin, hymyile. Puhu hänelle usein osana ryhmää, näin teet hänet muille näkyväksi myönteisellä tavalla. On tärkeää, että hän voi olla yksi muista.
3. **Suhtaudu asiallisesti kiusaajiin.** Arjessa pitäisi jatkaa eteenpäin. Miten ohjata kiusanneet ulos roolista, jossa he käyttävät valtaa muita kohtaan, eivätkä noudata yhdessä sovittuja sääntöjä? Tilalle tarvitaan erilaisia rooleja. Voiko heille antaa leirikouluissa/ leirillä pieniä vastuutehtäviä, joilla voivat tehdä jotain muiden hyväksi? He tarvitsevat nopean palautteen häiritsevystä toiminnasta, ja siitä, jos tekevät jotain myönteisesti.
4. **Pohdi omia asenteitasi.** Mitä reaktiosi kiusaamiseen kertoivat sinulle omista asenteistasi? Miten aiemmat kokemuksesi näkyvät siinä, kuinka selvität tilannetta tai suhtaudut niihin? Mitä samaa ja erilaista tässä tilanteessa on kuin aiemmissa kiusaamistilanteissa?
5. **Huolehdi jaksamisestasi.** Kiusaamistilanteiden ratkominen on raskasta erityisesti, jos aikuisetkin alkavat riidellä, tai eivät kuuntele lasten ja toistensa näkemyksiä. Ihmisillä voi myös olla erilaiset käsitykset siitä, mitkä keinot auttavat tilanteessa. Huolehdi jaksamisestasi ja hae apua tilanteeseen.
6. **Kuka auttaa sinua?** Keneltä koet saaneesi apua tai tukea tilanteen selvittämisessä?

Lähteet:

<https://www.mll.fi/artikkelit/kiusaamiseen-puuttuminen-ja-tilanteen-seuraaminen-koulussa/>

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kiusaamisen_vastainen_tyo_kouluissa_ja_oppilaitoksissa.pdf

<https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisu.pdf>